

10 fingre og 11 tær...

– inntrykk fra legepraksis på en sydhavsatoll

(Ellen Margrethe, Rarotonga 15.februar, 2004)

Det hadde bare såvidt begynt å gå opp for oss at vi skulle få en ukes opphold på den idylliske atollen Palmerston. (Se *"En flik av himmelen?"*) Den nytnevnte øysekretæren hadde sagt at han selv skulle dra utover og returnere til Rarotonga med den samme lastebåten før jul. Vi hadde ikke nevnt noe om hvem vi var eller hva vi drev med, annet enn at vi var norske og at vi kjente Tom Marsters, som hadde vokst opp på Palmerston og fortsatt hadde familie der ute.

Men allerede tidlig neste morgen var han på døra, øysekretæren. "I've been snooping around a little since you called me yesterday - is it right that one of you is a medical doctor??" spurte han. Og innen frokosten var omme, var familiens drømmetur til en stille sydhavsatoll gjort om til en offisiell sak: Palmerston skulle få sin første legevisitt på flere år.

Ingen kunne egentlig fortelle meg hva som fantes av medisinsk utstyr på øya fra før, bortsett fra at de hadde nål og tråd hvis et kutt måtte syes, og på klinikken lå det et lager av medisiner.

"The medical team" klare for sykebesøk. Fra høyre.: Doc, Jock og jeg.

Det var sendt bestilling på nye forsyninger med båten vi kom med. Jeg fikk sett på bestillingslista og føyd til et par ting før vi dro fra Rarotonga. Fra sykehuset fikk jeg med meg et nytt måleapparat og stix for blodsukker, og dessuten sprøytespisser og glass for andre blodprøver. Det fantes visstnok både pasienter med sukkersyke og forhøyet blodtrykk. I Marstersfamiliene var det heller ikke uvanlig med astma. Hvordan kunne alt dette følges opp når de hadde medisiner, men ingen doktor??

Det viste seg at de hadde en "medical officer" på øya, David Tom Masters, eller "Doc" som han bare ble kalt. "He is not really a doctor, you know, he is more like a dresser", kunne øysekretæren fortelle. Hva slags opplæring han hadde fått, forble nokså uklart for meg. Men det var han som hadde hatt ansvaret for helsestellet på øya i en årrekke, og Doc delte ut antibiotika, steroidkrem og andre medisiner etter beste skjønn. At han hadde lang erfaring, vitnet medisinkatalogen på klinikken om. Den var av god(?) gammel årgang.

Nå hadde alderen begynt å innhente ham. Med sine 72 år var verken kreftene eller synet som før, han hadde problemer med å lese etikettene på medisinboksene. Akuttsituasjoner håndterte

han heller ikke som før. Selv om tiden nok var moden for å la en annen overta stafettspinnen, var det ikke helt lett å gi slipp på jobben.

Men øyrådet hadde nettopp fattet beslutningen om at en ung kvinne, Jock Marsters, skulle bli Doc's etterfølger. Hun var 23 år gammel og ventet allerede sitt sjette barn. Jock hadde nettopp kommet tilbake fra Rarotonga etter et 7 måneder langt kurs med teori og praksis beregnet på "the nurse aids" fra de ytre øyene. Hun hadde fått et godt skussmål og var fast bestemt på at hun i framtiden ville ta full sykepleierutdanning. Jock hadde et klart ønske om å bli boende på Palmerston og fortsette med helsearbeidet der.

Mitt besøk på øya falt sammen med at Jock skulle starte opp og sette seg inn i arbeidet ved klinikken. Det ble viktig å ta henne aktivt med på alt jeg gjorde, og la henne prøve seg på praktiske prosedyrer, som for eksempel å måle blodsukker og tolke svarene. Samtidig måtte vi dra nytte av

Doc's kjennskap både til pasienter og klinikken med tilgjengelige medisiner og utstyr. "The medical team" var et faktum.

For Doc var det nok vemodig å stå på sidelinjen. Men alt tydet i alle fall på at han ikke kunne fått en bedre arvtager. Jock var våken og vitebegjærlig, hun var praktisk anlagt og fikk god kontakt med både unge og gamle. Hun viste respekt for Doc, samtidig som hun så hvor det trengtes en fornyet innsats.

Helsestasjons-dag på klinikken.

Vaevae var kommet til verden med en ekstra lilletå.

Før vi åpnet klinikken, ville Jock ta meg med på en presentasjons- og informasjonsrunde til alle husstandene på øya. Teamet hadde fort kommet til enighet om at barna måtte settes øverst på lista. Derfor ville vi starte opp med "helsestasjon" for alle mellom 0 og 12 år, 31 barn til sammen. Deretter skulle vi foreta hjemmebesøk hos de eldste som var skrøpelige til bens. Fra "the village" der klinikken lå og til de fjerneste husene bortenfor "bushen" var det ca. ½ kilometer å gå... Når vi hadde tatt oss av barna og de eldste, åpnet vi dørene for tenåringer og voksne som måtte ønske en legesjekk..

Rutineundersøkelser blir av og til omtalt som "kjøttkontroll" – et lite flatterende uttrykk i en helsestasjonsleges ører: Her telles det bare over øyne og ører, fingre og tær! Vel, de store overraskelsene ventet jeg vel ikke å finne i en befolkning på noen- og sytti mennesker. Men der tok jeg feil. Plutselig satt Vaevae der, ei frisk og

fin lita jente på 2-3 år, men jommen måtte jeg se nøyer etter. For her var det 10 fingre, men 11 tær! Senere skjønnte jeg at hun var oppkalt etter sitt særmerke. På maori betyr "Vaevae" – nettopp – føtter!

En annen nydelig jente på 8 måneder hadde jeg hørt om allerede før jeg kom til øya. Ryktene gikk og foreldrene var bekymret. Helt siden barnet var et par måneder gammel, hadde de tydelig sett en kul på halsen hver gang hun lo, gråt eller anstrengte seg. Heldigvis så også dette ut til å være en fredelig, medfødt tilstand, men jeg anbefalte at de fikk undersøkt jenta videre hos spesialist, det kunne være hun burde opereres. I løpet av noen dager hadde de bestemt seg. Og da lastebåten kom innom på retur til Rarotonga, tok mor og barn avskjed med far og søsken på ubestemt tid.

"Mama" med en bøtte full av medisiner som hun plukket fra når hun ikke kjente seg helt god.

Hjemmebesøk hos de eldre fortonet seg ikke ulikt sykebesøk i Norge. Men her forventet man ikke bare å få målt blodtrykket, vekta hørte også med! Så "the medical team" tok gladelig med seg både vekt og blodtrykksapparat når vi gikk rundt fra hus til hus. Vi målte også blodsukker på alle over 55 år. Jeg hadde et stille håp om at ikke vi fant noen med skyhøye verdier – for å starte insulinbehandling uten sykepleier på øya og uten mulighet for oppfølging av lege, var ikke

direkte fristende. Heldigvis syntes alle diabetikerne å kunne klare seg med kun tablettbehandling fortsatt, og kanskje heller rette oppmerksomheten mer på kosthold og drikke. Kokosnøtt-melk er ikke sukkerfritt, det heller...

Øreskylling med glimt i øyet: Finn én feil!

En gammel "Mama" trakk fram en hel 10-liters-bøtte full av gamle og nye tabletter og remedier da jeg spurte henne hvilke medisiner hun brukte. Her forsynte hun seg når hun ikke følte seg helt bra, og det gikk vel litt i rykk og napp med hva hun egentlig tok som "faste" medisiner. Det varierte medisinutvalget i bøtta røpet ellers at hun hadde bodd på New Zealand noen år – der fikk man lettere tilgang til de siste nyhetene på markedet.

To av de eldre hadde funn som det ikke var lystelig å informere om. Noen sikker diagnose kunne jeg ikke stille bare ved hjelp av et

stetoskop og et blodtrykksapparat... Etter vanlige rutiner burde begge vært undersøkt videre på sykehuset. Men turen med lastebåten er lang og strabasiøs. Og hvilken nytte ville de egentlig ha av å dra til Rarotonga eller New Zealand for få en mer eksakt diagnose? Den ene var helt klart for gammel og skrøpelig for sjøreisen. Den andre anbefalte jeg å dra, men jeg følte meg slett ikke sikker på om han egentlig ville. Kanskje fryktet han for at han aldri ville få se Palmerston igjen?

Tenåringene og de unge voksne – særlig gutta – glimret med sitt fravær da vi åpnet dørene for alle på klinikken. Jeg kan ikke glemme tenåringsjenta som var blitt gravid så alt for tidlig. Hun var allerede 16-17 uker på vei. Tårene sto i øyekroken, men hun fant god støtte både hos moren og Jock. Og hun var glad i barnefaren. Dette skulle ikke få ødelegge fremtidsplanene, mente Jock, "welcome to the mummies' world!"... og så lokket hun smilet fram mellom tårene hos ungjenta.

Men de fleste kom for en "helsjekk" når det først var kommet en doktor til øya. Mange hadde gjerne noe som plaget dem, alt fra sure oppstøt til vonde rygger. Men de forventet ingen ultralyd eller CT-undersøkelser. Informasjon og gode råd eller en pakke Ibux var tilstrekkelig for de fleste. Noen kom med symptomer som nok kunne henge sammen med et litt for jevnlig alkoholinntak. "Alkohol kan også bidra til slike plager" forklarte jeg forsiktig. "She knows!" kommenterte Doc megetsigende fra sidelinjen.

Det er ikke til å underslå at jeg faktisk jobbet ganske hardt noen dager der ute på Palmerston. I tillegg til alle undersøkelsene, hadde jeg utarbeidet nye maler for legeundersøkelse og vektmåling av barna, og jeg førte statistikk på alt jeg foretok meg for senere å kunne utarbeide en helse rapport tilbake til øysekretæren og øyrådet. En kveld gikk jeg i hjemmebesøk, og den neste ble det litt småkirurgi på klinikken. En frodig kvinne i 20-årene la seg ned på benken med en kjærlighet på pinne som trøst: "Du må unnskyld meg" sa hun utydelig med pinnen mellom tennene, "jeg må bare ha denne å suge på, for jeg er så redd". Hun skled nesten inn i en bevisstløs tilstand etter at jeg hadde satt lokalbedøvelse. Heldigvis reagerte hun når jeg kløp henne litt i kjaken, og jeg kunne slå meg til ro med at det ikke dreide seg om noen alvorlig allergisk reaksjon på bedøvelsen, - det var nok bare legeskrekken som hadde satt henne ut av spill.

Fridag for Dr. Ellen: Søndagshatten på plass før kirkebesøk

Men det ble tid til mer enn jobbing. Uken på Palmerston ble en uforglemmelig opplevelse: De generøse måltidene sammen med vertskapet, praten ute under shanty'en om kveldene, og dagstur ut til motuene. Der nøy vi en bedre lunsj under palmene og badet i krystallklart vann langs en kritthvit strand. Jo, jeg kunne spart meg bekymringen for om det ville bli rom for opplevelser sammen med familien da jeg sa ja til å være doktor.

Den siste kvelden var vi høytidelig invitert til fest for "Dr. Ellen, Peta and Family". Her vanket det festmat, taler, danseoppvisning og gaver i rask rekkefølge. Vi ble mildt talt overveldet. Jeg følte vel at det var vi som var dem takk skyldige, - ikke omvendt. Vi hadde blitt mottatt med åpenhet og vennlighet av vertsfamilien og gode naboer. Gjennom arbeidet med Doc og Jock hadde jeg møtt både varme og humor. I løpet av en uke hadde jeg rukket å bli glad i både stedet og i menneskene der. Det ville bli vemodig å ta farvel.

Neste dag tok det fire timer fra vi hørte at båten var innen rekkevidde til vi sto på stranda og tok avskjed. Da hadde jeg nettopp fått sikret meg blodprøver fra en liten gutt som gikk og hanglet, - forhåpentligvis bare på grunn av jernmangel og ikke noe mer alvorlig. Blodprøvene måtte ikke bli for gamle før de skulle leveres inn til analyse på Rarotonga. Nå var lastebåten straks klar til å lette anker. Fra en av småbåtene langs ripa vinket guttens mor opp til meg og ropte bekymret: "You've got the blood samples??" Jeg nikket tilbake.

I dag er lastebåten på vei ut til Palmerston igjen, denne gangen med hilsen til Jock og svar på både blodprøver og hudprøver som måtte sendes til New Zealand. Heldigvis var det bare gode nyheter å melde...

